

KAROLINSKA SJUKHUSETS MÅNGFACETTERADE KONSTSKATT

Så tillkom sjukhusets ursprungliga emblem

Håkan Eriksson och Jan Lindsten

I en tidigare artikel i WikiKS-serien *KAROLINSKA SJUKHUSETS MÅNGFACETTERADE KONSTSKATT – Varumärke som konst* - diskuterade vi KS:s ursprungliga emblem (märke) och logotyp och de förändringar som dessa genomgått under årens lopp och konstaterade då bland annat följande.

Redan i det program som delades ut till deltagarna vid KS:s invigningsceremoni 1940 ser man högst upp det emblem som många av oss vant sig vid och uppfattat som en viktig symbol för sjukhuset fram till sammanslagningen mellan KS och Huddinge sjukhus den 1 januari 2004.

Vem som formgav det ursprungliga emblemet är dock inte känt. På vår förfrågan skriver statsheraldikern Henrik Klackenborg i ett svar av den 15 december 2015: Tyvärr har jag inte kunnat få fram några uppgifter om vem som 1940 formgav logotypen. Den behöver inte nödvändigtvis ha varit komponerad och ritad av Riksheraldikerämbetet, men den borde ha granskats där eftersom den innehåller en kunglig krona. Nu hittar jag i myndighetens arkiv tyvärr varken några spår av ett formgivningsarbete eller en granskning.

Genom lite detektivarbete har vi nu kunnat klarlägga emblemets historik och vill därför gärna redogöra för denna på det här sättet hellre än att skriva om den föregående artikeln.

Med tanke på vilket status KS planerades få i vårt land redan från starten hade det varit naturligt att märket hade godkänts av och registrerats hos riksheraldikerämbetet före sjukhusets invigning. Så tycks dock inte ha varit fallet, men trots det så borde någon ha fattat beslut om såväl dess utformning som införande, och närmast till hands ligger naturligtvis då sjukhusets direktion.

Instruktionen för *Direktionen för Karolinska sjukhuset* (direktionen bestod av sju ledamöter och förvaltade även Serafimerlasarettet) utfärdades av Kungl. Maj:t den 31 november 1935, och dess handlingar för åren 1936-1941 finns idag förvarade på Landstingsarkivet i Stockholms län i form av 33 tjocka, väl inbundna liggare (några handlingar för 1935 finns inte registrerade). Vid genomgång av dessa har vi funnit en skrivelse från Riskheraldikerämbetet daterad den 31 mars 1937 i vilken sägs: *På uppdrag av Riksheraldikerämbetet får jag härmed översända nya förslag till märke för Karolinska sjukhuset* (vad gäller signaturen se nedan). Sannolikt hade väl direktionen tidigare vänt sig till Riksheraldikerämbetet och bett om hjälp med utformande av ett märke. När förslaget (om detta var det enda eller om man översänt andra förslag tidigare framgår inte) erhöles förbereddes detta av direktionens arbetsutskott (beredningsutskott), och i paragraf 8 i ett protokoll från utskottets sammanträde den 10 april 1937 anfördes följande.

§8.

Företeddes ett av riksheraldikerämbetet utarbetat förslag till märke för Karolinska sjukhuset, och beslöts att sedan detsamma renritats Kungl.Maj:ts fastställelse å förslaget skulle begäras.

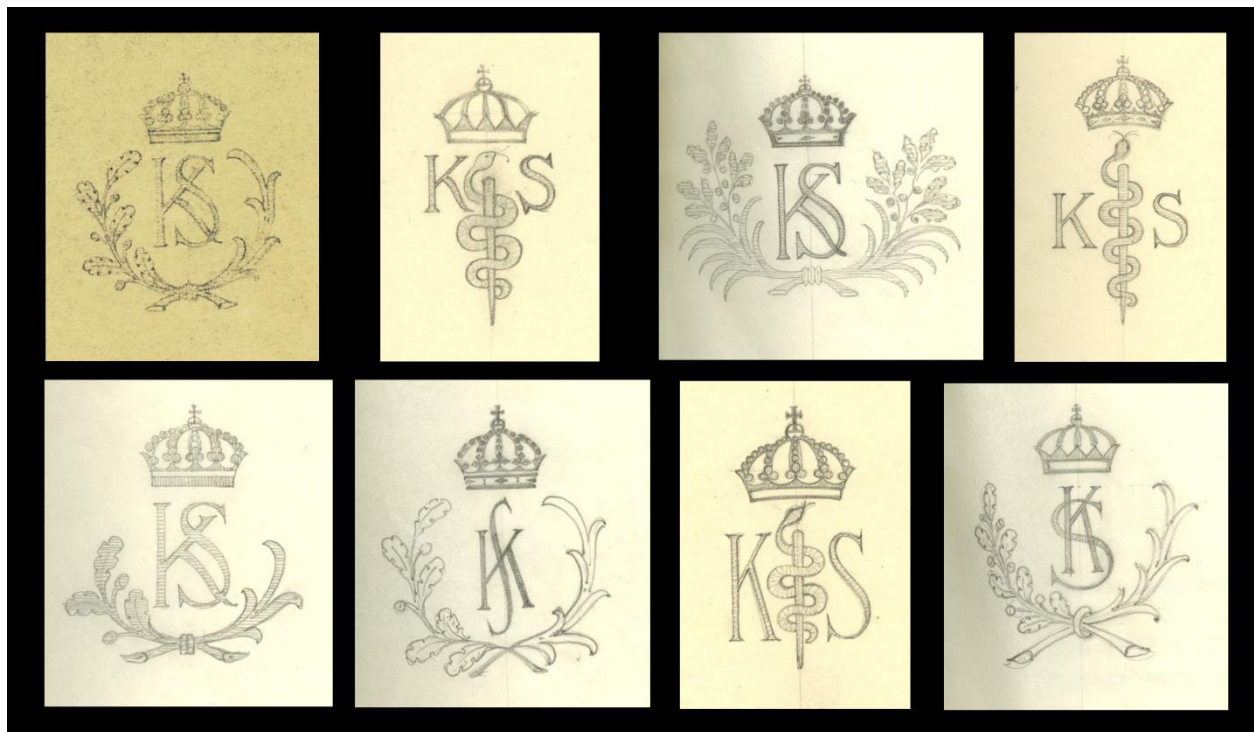

Fig. 1. De åtta förslag till märke som KS erhöll från Riksheraldikerämbetet den 31 mars 1937.

Förslaget omfattade inalles åtta utkast till märke varav ett förordades (Fig. 1 och 2). Arbetsutskottets beslut blev också det beslut som direktionen fattade vid sitt sammanträde den 27 april 1937 (§ 7). Men redan den 14 april skrev sjukhusets syssloman en skrivelse till Riksheraldikerämbetet med följande lydelse: *Direktionens för Karolinska sjukhuset beredningsutskott har för sin del godkänt bifogade förslag till märke för sjukhuset* (Fig. 2). *Undertecknad får härmed enligt uppdrag överlämna märket för renritning och samtidigt anhålla om upplysning, om märket skall fastställas av Kungl. Maj:t* (den sparade kopian är osignerad).

Exakt när det valda förslaget renritades och fastställdes av Kungl. Maj:t och när det började användas har vi inte kunnat reda ut med säkerhet, men i arkivmaterialet finns flera skrivelser med förtryckt märke från dels administrationen, dels överläkaren på Radiumhemmet James Heyman under perioden 9/4 - 21/12 1938. Att Radiumhemmet utnyttjade det nya märket på ett tidigt stadium är naturligt mot bakgrund av att det invigdes redan den 11 juni 1938 medan sjukhuset i övrigt inte invigdes förrän den 28 september 1940.

Eftersom de nämnda utkasterna inte är signerade har vi bett nuvarande statsheraldikerna Henrik Klackenbergs granska dem, och i hans svar av den 18 mars 2016 läser man följande.

Ritningarna är inte signerade men stilen tyder på att det var Brita Grep som gjorde dem. Hon var vid denna tidpunkt den ritare Riksheraldikerämbetet normalt anlätade.

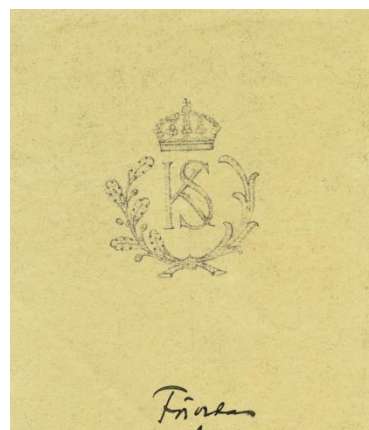

Fig. 2 Det förslag till märke som KS:s beredningsutskott och direktion förordade (visas också i övre raden längst till vänster i Fig. 1).

RHÄ:s skrivelse daterad 31/3 1937 är signerad av reservkapten H Johan S Kleberg, som i många år var den ende handläggaren på den lilla myndigheten. Riksheraldiker och myndighetschef var vid denna tidpunkt Harald Fleetwood. Skrivelsen saknar anmärkningsvärt nog diarienummer, vilket förklarar varför vi inte hittade ärendet i vårt register. Jag har svårt att se något annat skäl än försummelse till att ärendet inte har registrerats.

I Fig. 3 visas slutligen den utveckling som KS:s emblem genomgått från 1937 till dags dato.

Fig. 3. KS:s märke genom tiderna. Längst till vänster det ursprungliga förslag som förordades av sjukhuset, (se även Fig. 1 och 2). Därefter följer den renritade versionen av detta förslag som kom att användas fram till december 1991 och sedan den uppsnyggade version som ingick i 1991 års grafiska profilprogram. Längst till höger visas dagens märke som infördes år 2006.

Tillägg

När Evi Gustavson-Kadaka, pensionerad konst- och historieintresserad KS-medarbetare, fick läsa vårt insända manuskript föreföll henne namnet Brita Grep bekant. Någon månad senare hittade hon av ren tillfällighet ett exemplar av OPUS nr 2, 2004, ett internt nyhetsblad för institutionen för onkologi och patologi på KS, i vilket hon själv skrivit en kort artikel på engelska med titeln *History already* som behandlade KS:s logotyp. Följande citat är hämtat därifrån.

In 1936, the national Board of Heraldry ("College of Arms") was asked to create a logotype for the new hospital. After three drafts the final version was delivered in May 1937. The bill ran to 100 kr for drafts and drawing, which was done by Miss Brita Grep who received 12 kr. The National heraldist ("riksheraldikern") Baron Harald Gustaf Fleetwood, received 29:33 kr of the sum.

Evi Gustavson-Kadaka kunde inte erinra sig varifrån informationen härstammade men vidarebefordrade den till statsheraldikern Henrik Klackenborg som den 11 oktober 2016 svarade så här.

Tack för ditt mail med artikeln om emblemets tillkomst. Uppgifterna i din artikel kommer från ett mail som jag sände dig 2004-03-10. Genom att Brita Grep erhållit ersättning för en ritning får det anses bevisat att det var hon som ritade emblemet. Detta gjordes på KS beställning och enligt riksheraldikerns instruktioner.

Tilläggas kan att 100 kr 1937 motsvarar 3002 kronor 2016 enl Edvinsson, Rodney, och Söderberg, Johan, 2011, A Consumer Price Index for Sweden 1290-2008, Re- view of Income and Wealth, vol. 57 (2), sid. 270-292. Hur stor kostnaden var för att ta fram 2006 års logotyp vet vi inte.

Med detta tillägg, som initierats av Evi Gustavson Kadaka och för vilket vi vill framföra ett stort tack, tror vi att vi kommit till vägs ände vad gäller KS:s ursprungliga logotyps historik.

HISTORICAL CORNER

History already

In 1810, the Karolinska Institute was established and at first the Serafimerlasarettet across the street served as its hospital for training in medicine. In the 1920s, the planning for a new University Hospital (the Karolinska Hospital, Karolinska sjukhuset) began and in 1940, KS was inaugurated at the Norrbacka area and some years later the relocation of KI to its present Campus area started.

In 1936, the National Board of Heraldry ("College of Arms") was asked to create a logotype for the new hospital. After three drafts the final version was delivered in May 1937. The bill ran to 100 kr for drafts and drawing, which was done by

steadiness, courage, immortality. The laurel is one of the attributes of Apollo, the God of Wisdom, and wreaths of laurel were given as a sign of victory at the ancient Pythic games in Delphi held in honour of Apollo (whereas winners at the Olympic games received olive wreaths). Later on, the laurel was associated with poesy and wisdom and found its way to universities. The "laureates" were crowned with laurel leaves as a sign of honour and for doctors of philosophy at Swedish universities, the laurel wreath replaces the hat during the ceremony.

By Evi Gustavson-Kadaka

Miss Brita Grep who received 12 kr. The National heraldist ("riksheraldikern"), Baron Harald Gustaf Fleetwood, received 29:33 kr of the sum.

The KS logotype shows by the crown that the hospital was Government-owned (in the beginning). The characters are surrounded by oak and laurel leaves. The oak – a holy tree – manifests e.g. strength,

Författare:

Håkan Eriksson. Född 1945.
<http://www.wikiks.se/wp-content/uploads/2015/12/Håkan-Eriksson.pdf>

Jan Lindsten. Född 1935.
<http://www.wikiks.se/wp-content/uploads/2015/12/Jan-Lindsten.pdf>

16-03-22. Uppdaterad 16-12-01

Författarna vill gärna rikta ett stort tack till statsheraldiker Henrik Klackenbergh (Riksarkivet) och arkivarie Cecilia Swanström (Landstingsarkivet) för all hjälp i samband med klarläggandet av KS-märkets proveniens.